

Bunyik Zoltán

MIÉRT IGÉNYLIK A VAJDASÁGI MAGYAROK A KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁGOT?*

Van egy vissza-visszatérő álmom. Egy cellában vagyok, nem önszántamból. Két ajtó is van a cellában, de mindkettő csapóajtó, és csak befelé nyílik. Bejönni lehet, de hiába kiabálok, egyik irányba sem engednek ki.

Ezt az álmot néha úgy álmodom, hogy átlépek Horgosnál a szerb határt, de Röszkénél nem engednek be Magyarországra, visszaindulok, de Horgosnál azt mondják, vissza már nem mehetek. És ott állok két ország, két nép, két kultúra között, és egyik sem fogad be, mindkettő számára valami más vagyok.

Ezt az álmot nemcsak én álmodom. Az Újvidéki Színház Színes Szilánkok nevű diákszínpadának volt egy nagyon sikeres előadása néhány évvel ezelőtt, pontosan 1999-ben még a szerbiai diktatúra alatt, melyben a lányom is játszott, és amelynek a neve a következő volt: *Hazamennék, de itthon vagyok*. A főhős szülőföldje elhagyására kényszerül, de Magyarországon sem érzi magát igazán otthon, ezért visszajön, vállalva sorsát.

A vajdasági magyarságnak a kettős állampolgárság iránti igényéről szeretnék szólni. De nem a lehetőségek, érvek és ellenérvek tényszerű, logikus felsorakoztatásával. Nem a szerb miniszterelnök kijelentéséről, melyet a magyar miniszterelnök jelenlétében tett, melynek elhangzásakor egyébként jelen voltam, és amelyben felajánlotta a kettős állampolgárságot a vajdasági magyaroknak. Arról sem fogok bővebben szólni, hogy a Vajdaságban senki sem kérte egy tollvonással, kollektív odaítélés útján a kettős állampolgárságot, és olyasmit sem kért senki, ami etnikai megkülönböztetés lenne, hisz néhány tízezer őshonos vajdasági szerbnek a felmenői is birtokában voltak a magyar állampolgárságnak, melyről nem önként mondtak le, és melynek újbóli felajánlása részükre helyénvaló lenne. Azt sem fogom bővebben bizonygatni, hogy a 300 000 vajdasági magyar óriási többsége igen erősen kötődik a szülőföldjéhez, és nem óhajtja azt elhagyni akkor sem, ha kettős állampolgár lenne.

Azt próbálok majd vajdasági magyarként elmondani, *miért igényli a vajdasági magyarság a kettős állampolgárságot*. Utána pedig szeretném szerény hozzájárulásomat adni magának a kérdésnek, a problémának a megfogalmazásához.

* *Elhangzott 2003. IX. 26-án Budapesten. a Közép-európai Club Pannonia Egyesület vitá-estijén.*

Mielőtt a téma taglalásához hozzákezdenék, arra a kérdésre fogok röviden válaszolni, miért éppen most vetődött fel a kettős állampolgárság kérdése. Ennek több oka van. Felerősödött a félelem a vajdasági magyarokban, hogy hamarosan megnehezül a kapcsolattartás az anyaországgal, őszre megjelenik a magyar nemzeti vízum, néhány év múlva pedig a schengeni vízum. Szerbiában pedig igen lassan haladnak a reformok: jelenleg még nem aktuális sem a vízumkényszer megszüntetése az EU részéről, sem a tagjelölti státus az EU-ban. Úgy néz ki, végképp leszakadunk a Kárpát-medencei magyarság mind szorosabb együttműködéséről. A kedvezménytörvény túlzott lekerekítése, mely törvény alapján egyébként nagy számban, 100 000-en igényeltek a Vajdaságban magyarigazolványt, amely igazolványnak számunkra inkább szimbolikus és lelki, mintsem kézzelfogható vagy anyagi jelentősége van, tehát a kedvezménytörvénnyel kapcsolatban erősen visszalépő magyar álláspont azt üzenete a számunkra, hogy Magyarországon nincs meg a politikai akarat a határon túli magyarokkal való érdemi foglalkozásra. Ebben a helyzetben robbant be a nyilvánosságba a szerb miniszterelnök felajánlása, és a lavina elindult. Az 5 vajdasági magyar párt az elmúlt 10 év óta, amióta többes számban léteznek, először írt alá közös papírt. Ez egy levél volt a magyar köztársasági elnöknek, az országgyűlés elnökének és a miniszterelnöknek, melyben tolmácsolják a vajdasági magyarság hangulatát és követelését, és javasolják politikai és szakértői tárgyalások megkezdését a teljes körű vagy nem teljes körű kettős állampolgárságról. Ezzel párhuzamosan aláírásgyűjtés kezdődött a követelés nyomatécósítására.

Talán célszerű lenne még az elején tisztázni, mit is értenek a vajdasági magyarok a kettős állampolgárság alatt. Elsősorban a magyar állampolgárság oly módon való megszerzésének lehetőségét, hogy ahhoz ne kelljen átköltözni Magyarországra. Jelenleg ugyanis csak úgy kaphatunk magyar állampolgárságot, ha elhagyjuk szülőföldünket, és Magyarországra költözünk. Tehát azt szeretnénk, ha odahaza maradványként egyéni kérelmek alapján juthatnánk magyar állampolgársághoz, természetesen bizonyos feltételeknek eleget téve, mint pl. a felmenők magyar állampolgárságának igazolása, állampolgársági vizsga vagy más.

Mi, Kárpát-medencei magyarok, nemcsak egy nyelvet beszélünk, nemcsak a kultúránk, a hagyományaink közösek, nemcsak a magasban van a közös haza. Volt is, és van is egy kézzel tapintható, hús-vér haza, melynek oltárán a határon túli magyarok ősei is évszázadokig áldoztak vérükkel, vagyonukkal, szellemiségükkel: háborúkban védték a hazát, békeidőben adóztak, szellemükkel építették a nemzetet. Ezek az áldozatok kitapinthatók ma is a haza alapjaiban, hisz 80 év nem törölhet el évszázadokat. Mert ez a mai haza, habár kissé összezsugorodott a történelem viharai folytán, ez ugyanaz a haza, csak mi kiszorultunk belőle, egyszerűen átléptünk felettünk a határ.

Úgy érezzük, joggal várjuk el:

Hogy Magyarországon is otthon lehessünk, és ne idegenek.

Hogy ha hosszabb vagy rövidebb ideig dolgozni vagy élni szeretnénk Magyarországon, ne a kínaiakkal és a szerbekkel kelljen egy sorba állnunk az engedélyekért.

És hogy a szülőföldön maradván is tudjuk, a nemzet nem felejtett el bennünket, vállal bennünket, nem hogy egyedül mostoha sorsunkra.

Továbbá azt is, hogy az anyaország úgy viszonyuljon hozzánk, mint a pásztor, aki kinyitja a hirtelen becsukódó kaput a kívül rekedt, de bekvánczó bárányoknak.

A határon túli magyarokat, elsősorban a szórványban élőket kegyetlen, szívet tépő, lelket emésztő választás elé kényszerítette a sors: *vagy otthon lenni, vagy magyarnak lenni.* Ez a választás kegyetlenségében csak ahhoz hasonlítható, amikor egy anyának két gyermeke közül az egyiket fel kell áldoznia.

Bárhogy is választok, és soha többé már nem lehetek az, aki egykor voltam.

Ha az *otthont* választom, a szülőföldön maradást, le kell mondanom a teljes körű magyar kultúráról, és csak a szobám sarkában lehetek magyar: az utcán, a piacon, a munkahelyen, az orvosnál, a moziban nem hallok magyar szót. Jobbik esetben rendelkezésre áll egy-két rádió vagy TV-csatorna magyarul és évente pár magyar színházi előadás. Tehát hosszú távon a többségi nemzetbe való beolvadást választom. Én még sem itt, sem ott nem vagyok, de az unokám már talán jól fogja érezni magát a többségi nemzetben.

Ha a *magyar kultúrában* való fűrésztést választom: a szülőföldről kell lemondanom: a szántókról, melyeket őseim verejtékkal és vérrel öntöztek, a fűzfás partokról, melyeknél először úsztam, az utcasarokról, ahol először csokolóztam, az ismerősökről, barátokról, rokonokról, egyszóval a gyökereimről kell lemondanom. Szegeden nem lehetek szegedi és Pesten sem pesti. Mert gyökerek nélkül nem tudok beágyazódni egy új környezet sokrétűségébe.

A kettős állampolgárság nem oldja meg ezt a dilemmát, csak elviselhetővé teszi az elviselhetetlent:

– ha maradok otthon, azt üzeni nekem: *hozzánk tartozol, testvér, rajtad a szemünk, vállald magyarságod, senki sem bánthat, ha rákényszerülsz, mindig hazajöhetsz;*

– ha el kell hagynom szülőföldem, azt üzeni nekem: *ne Kanadába vagy Ausztráliába menj, gyere haza, testvér, a nemzet ölelő karjai közé, és maradj magyar, Isten hozott. És ha döntöttem, azt az anyaország fogadja el. Ne nehezítse a megvalósítását.*

A kettős állampolgársággal kapcsolatos kérdéskör mögött egy mélyebb kérdés is rejtőzik: Mit tud valójában kezdeni a Magyar Köztársaság a határon túli magyarokkal, akik nem önszántukból kerültek a határ túloldalára? Ez a kérdés máig megválaszolatlan kérdése a magyar politikának, értelmiségnek, közvéleménynek. De reméljük, hogy most már legalább a higgadt válaszkeresés folyamata megkezdődött. Kérdés azonban még mindig több van, mint felület:

- Lehet-e egy kisebbségi közösség önfenntartó és önmegújító?
- Milyen feltételek mellett és milyen mértékben lehet az?
- Képes-e az anyaország olyan támogatás nyújtására, amely önfenntartóvá és önmegújítóvá teszi a kisebbségi közösséget?
- Mit tehet az anyaország azokért, akik a helyben maradást és esetleg a fokozatos felszívódást választották?
- És mit tehet azokért, akik a szülőföld elhagyása mellett döntöttek?

Erre a nagy nemzetpolitikai kérdésre sokszor hallhatunk, elsősorban a politika részéről, egy szinte varázsképletszerű választ. Ez a válasz a *határokon átnyúló nemzetegyesítés* képlete, vagy kissé más csomagolásban: *majd a határok nélküli Európa megoldja ezt a problémát is*. Igazából sohasem hallottuk még, hogy mit is jelent valójában ez a program, hogyan fog működni intézkedésekre és időtartamokra lebontva. Bármennyire is szépen hangzik, a dolog mégsem ilyen egyszerű. Egy kisebbségi közösség önazonosságának megőrzéséhez elsősorban az oktatás, a kultúra és a nyelvhasználat fontos. Márpedig az oktatás területén nincsen közös európai jog: az EU oktatási politikája, amely csupán kb. 10 évvel ezelőtt jelent meg először az európai szerződésekben, csak kiegészítő, támogató jellegű a tagállamok nemzeti politikája mellett, e téren a tagállamok szinte teljes mértékben megőrizték döntési önállóságukat. Itt jegyzem meg, hogy az egységes piac két fontos elemét, a szolgáltatások szabad nyújtását és a munkavállalók szabad mozgását éppen a közös oktatási politika hiánya korlátozza erősen. Hisz az oklevelek kölcsönös elismerése csak néhány szakma esetében megoldott, pl. az orvosok, gyógyszerészek, építészek esetében. E téren tehát lényegében csak irányelvek, keretszabályok működnek: miszerint amennyiben a helyi hatóság egy képzettség esetében jelentős eltérést állapít meg az oktatás hosszát vagy tartalmát illetően, kiegészítő képzést kérhet.

És ezt a problémát a bolognai megállapodásban vázolt egységes európai felsőoktatási tér sem oldja meg, csupán enyhíti. És hasonlóan nincs az EU-ban közös politika és jogharmonizálási kötelezettség a kisebbségvédelem, a nyelvhasználat és a kultúra területén sem (ez utóbbi esetében az audiovizuális szektort leszámítva).

Ennek alapján megalapozottnak látom azt a feltételezést, hogy az EU-ban is jelentőséggel fog bírni, hogy egy nemzeti kisebbség tagja az egyébként jól átjárható határ melyik oldalán rendelkezik állandó lakhellyel. Éppen ezért nagy érdeklődéssel várom, hogy az EU-bővítés milyen változásokat fog hozni a szlovákiai és szlovéniai magyarság életében.